

gezinspiratieplein

voor gezinnen met inhuusgeplaatste kinderen

Continuïteit in gezinshuizen

Ervaring gezinshuisouders en onderzoeksgegevens verzameld

Auteurs

Maartje Gardeniers, Annemieke de Vries

De Glind, mei 2012

Rudolphstichting en Gezinshuis.com

De Rudolphstichting en Gezinshuis.com zetten zich ieder op een eigen manier in voor opvang van uithuisgeplaatste kinderen in kleinschalige gezinsvormen.

De Rudolphstichting start en ondersteunt diverse vernieuwende projecten gericht op opvang van uithuisgeplaatste kinderen in gezinsvormen en de gemeenschap. Daarnaast onderhoudt de Rudolphstichting gezinshuizen en zorgwoningen in jeugdorp De Glind.

Gezinshuis.com organiseert gezinshuizen volgens een vernieuwend concept: de franchiseformule. Gezinshuisouders kunnen op deze manier als zelfstandige ondernemers de zorg aan kinderen vormgeven.

De Rudolphstichting en Gezinshuis.com zijn partner van Alliantie Kind in Gezin. Dit samenwerkingsverband van ruim twintig organisaties wil bereiken dat meer uithuisgeplaatste kinderen kunnen opgroeien in kleinschalige gezinsvormen. Gezinshuis.com en de Rudolphstichting leveren een bijdrage aan deze Alliantie door de aanwezige kennis met betrekking tot gezinshuizen te verzamelen, te verdiepen, te documenteren en te verspreiden. Dit artikel is daar een product van.

Colofon

Heeft u vragen naar aanleiding van deze publicatie? Neem dan gerust contact met ons op.

Gezinspiratieplein

Rudolphlaan 2 | 3794 MZ De Glind | Tel. (0342) 45 90 10
www.gezinspiratieplein.nl

Het Gezinspiratieplein is een initiatief van Gezinshuis.com, JOOZT en de Rudolphstichting

Deelnemers publicatie

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inleiding	5
1. Inkleuring van het begrip continuïteit	6
2. Continuïteit in de praktijk van gezinshuizen	6
2.1 Achtergrondinformatie gezinshuizen	6
2.2 Twee perspectieven	7
3. Hier en nu, in het gezinshuis	7
3.1 Onderdeel van het gezinsleven	8
3.2 Structuur en rituelen	8
3.3 Betrokkenheid en verbinding aangaan	8
3.4 Voorwaarden voor continuïteit	9
3.4.1 Persoonskenmerken en competenties	9
3.4.2 Contextuele factoren	9
3.5 Effect van continuïteit	10
4. Continuïteit in de levensloop van het kind	11
4.1 Discontinuïteit als gevolg van beleid	11
4.2 Discontinuïteit in de levensloop	12
4.3 Continuïteit in de levensloop opbouwen	12
4.3.1 Band met eigen ouders en broers en zussen	12
4.3.2 Verbinding met de leefomgeving	12
4.3.3 Gezinshuisouder voor het leven	12
5. Ten slotte	13
6. Bronvermelding	14

Voorwoord

Naar aanleiding van een landelijk onderzoek naar de kenmerken van gezinshuizen (Meuwissen, juni 2011) is met verschillende gezinshuisouders doorgesproken in een focusgroep. Er hebben vier focusgroepen plaatsgevonden met in totaal 36 deelnemers.

Het centrale thema in deze gesprekken was continuïteit, een begrip dat vaak naar voren komt als het gaat over de opvang van kinderen in gezinshuizen. Een begrip dat ook verschillende definities en betekenissen lijkt te kennen. De gesprekken in de focusgroepen hebben een beeld opgeleverd van waar het om gaat bij het bieden van continuïteit, volgens gezinshuisouders. Voor dit artikel hebben we naast de opbrengst uit deze gesprekken gebruik gemaakt van andere bronnen, die vermeld zijn in hoofdstuk 6.

Wij bedanken de gezinshuisouders die hebben deelgenomen aan deze gesprekken van harte voor hun openhartigheid en inzichten. Mariska van der Steege bedanken we voor haar aanmoediging en constructieve bijdrage aan de totstandkoming van dit artikel. Tenslotte bedanken we Ilona Meuwissen die, vanuit haar masterthesis, het initiatief heeft genomen voor deze focusgroepen en de gesprekken zorgvuldig heeft begeleid.

Inleiding

Wie zich verdiept in de verhalen van kinderen en jongeren die niet meer bij hun eigen ouders kunnen wonen, stuit al gauw op het begrip 'discontinuïteit'. Een meisje van twaalf jaar, die op haar tweede uit huis werd geplaatst en vervolgens ook nog eens acht keer een 'verplaatsing' mee moest maken. Een jongen van zestien jaar, die in zijn leven al op meer dan tien verschillende plekken gewoond heeft. Was het er ooit 'thuis' voor hen? Werd het kind ooit opgevoed? Kreeg het de kans om relaties op te bouwen? De kans is groot van niet.

In het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind (IVRK), door Nederland geratificeerd in 1995, staat het volgende als het gaat om kinderen die niet in hun eigen gezin kunnen wonen:

*'...Deze zorg kan, onder andere, plaatsing in een pleeggezin omvatten, kafalah volgens het Islamitische recht, adoptie, of, indien noodzakelijk, plaatsing in geschikte instellingen voor kinderopvang. Bij het overwegen van oplossingen wordt op passende wijze rekening gehouden met de wenselijkheid van **continuïteit** in de opvoeding van het kind en met de etnische, godsdienstige en culturele achtergrond van het kind en met zijn of haar achtergrond wat betreft de taal.'*

Continuïteit in de opvoeding wordt in het Kinderrechtenverdrag expliciet genoemd als een punt van aandacht bij de uithuisplaatsing van kinderen en jongeren. Dit is voortgekomen uit de wetenschap dat het veelvuldig verplaatsen van kinderen schade toebrengt aan de ontwikkeling van kinderen (Juffer, 2010). Hoe kan het dan dat de verhalen van jongens en meisjes die evenveel woonplekken als levensjaren tellen in Nederland niet vreemd zijn? Gaan we voorbij aan het belang van continuïteit in de opvoeding van een kind? Of kan er ook continuïteit zijn als er geen sprake is van langdurigheid van een bepaalde plaatsing?

Om er achter te komen wat continuïteit precies inhoudt, zijn gesprekken gevoerd met gezinshuisouders. Over gezinshuizen wordt vaak gesproken als een plek waar 'continuïteit geboden wordt'. Verschillende onderzoeken bevestigen dat. Uit landelijk onderzoek (Meuwissen, 2011) blijkt dat gezinshuisouders zelf drie essentiële kenmerken onderscheiden in de opvang van kinderen in een gezinshuis. Dat zijn:

- De mogelijkheid voor het kind om deel te nemen aan een normaal gezinsleven.
- Het bieden van continuïteit.
- Het bieden van geborgenheid en veiligheid aan het kind.

Uit een onderzoek met kinderen en jongeren die in gezinshuizen wonen, blijkt ook dat continuïteit een kernbegrip is dat terugkomt. De jeugdigen geven aan het prettig te vinden om deel uit te kunnen maken van een gezin waar doorgaans dezelfde gezinshuisouders aanwezig zijn. Het blijkt dat jeugdigen het als prettig ervaren dat ze slechts één keer hun verhaal hoeven doen, en niet te maken

hebben met verschillende groepsleiders die ze telkens weer op de hoogte moeten stellen van hoe het met hen is (Bauer et al., 2011).

In 2011 vond er een 'kenniskring gezinshuizen in de jeugdzorg' plaats met professionals die werken in gezinshuizen. Uit het daar besproken dossier hechting en hechtingsproblemen van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) blijkt dat continuïteit van relaties met gehechtheidsfiguren van groot belang is voor jeugdigen. Juist voor hen die om welke reden dan ook niet meer kunnen opgroeien in het gezin van herkomst. Het aantal verplaatsingen in het leven van een kind heeft direct gevolgen voor zijn of haar ontwikkeling. Meer verplaatsingen in de jeugd gaan samen met meer psychopathologie in de volwassenheid. Er kan zelfs sprake zijn van 'hertraumatisering' als kinderen zich na een eerste scheiding (die van hun biologische ouders) en trauma settelen in een gezin dat ze goede opvang biedt, maar waar ze vervolgens weer uit moeten vertrekken (Juffer, 2010). Stabiliteit en continuïteit zijn nodig, omdat kinderen gebaat zijn bij stabiele gehechtheidsrelaties. Deelnemers van de kenniskring waren het er over eens dat gezinshuizen moeten worden ingezet als een plek waar kinderen langdurig kunnen wonen en stabiliteit en continuïteit geboden wordt.

Kortom, zowel jeugdigen die in gezinshuizen wonen als gezinshuisouders als professionals die werken met gezinshuizen verbinden het begrip 'continuïteit' aan gezinshuizen. Daarom is dit thema als onderwerp gekozen voor de focusgroepen en voor dit artikel. In totaal hebben er 36 gezinshuisouders deelgenomen aan vier focusgroepen. Deze gezinshuisouders vertegenwoordigden een diversiteit aan gezinshuizen uit het hele land: zowel gezinshuizen met de doelgroep jeugdzorg als AWBZ; zowel gezinshuisouders in loondienst als zelfstandig ondernemers; zowel gezinshuizen met vele jaren ervaring als startende gezinshuizen. De deelnemers hadden allemaal naar aanleiding van de enquête van het landelijke onderzoek aangegeven bereid te zijn op een specifiek onderwerp door te praten. Om de discussie in deze focusgroepen te leiden werd er gebruik gemaakt van een 'topic-lijst' (een lijst met gespreksonderwerpen). De centrale vragen waren: waar hebben we het over als het gaat om continuïteit? Uit welke aspecten bestaat continuïteit? Hoe bied je continuïteit aan een kind? Wat is er voor nodig om dat te kunnen bieden? Waaraan zie je dat continuïteit bieden effect heeft?

Van de gesprekken zijn verslagen gemaakt, ze vormen een belangrijke bron van dit artikel. We starten nu allereerst met een inkleuring van het begrip continuïteit op basis van literatuur. Na een korte schets van gezinshuizen en gezinshuisouders gaan we in op de visie van gezinshuisouders op continuïteit. Daaruit ontstaan twee perspectieven die we uitvoerig zullen belichten. Vervolgens zullen we de noties van gezinshuisouders ook in het perspectief van de huidige jeugdzorg bekijken en er een aantal conclusies aan verbinden.

1. Inkleuring van het begrip continuïteit

Van Dale vertaalt continuïteit als 'onafgebroken duur', het Latijnse continue wordt omschreven als 'voortdurend'. Hiermee hebben we een eerste basale definitie van continuïteit.

In het rapport 'Continuïteit van opvoeding' (Timmerman, 2008) is reeds in de inleiding te lezen dat continuïteit van opvoeding een witte vlek is in het huidige onderzoek op het terrein van Jeugd en Gezin. In het pedagogische onderzoek komt 'continuïteit van/in opvoeding' als term niet voor. Timmerman heeft onderzoeken uit andere werkvelden verkend, waarmee invulling gegeven wordt aan dit thema. Uit onderzoeken binnen het onderwijs blijkt dat continuïteit in deze sector vooral verbonden wordt aan ontwikkeling. Binnen de medische wereld wordt met continuïteit vaak verwezen naar verschillende aspecten van de zorg, maar vooral naar de regelmatigheid in het interpersoonlijke contact tussen hulpverlener en cliënt (Timmerman, 2008). De conclusie van Timmerman is dat in de door haar gevonden toepassingen van continuïteit het op 'iets goeds' duidt. Continuïteit wordt vooral intuïtief gebruikt en verwijst naar een voortgaande, ononderbroken lijn of ontwikkeling.

De notie van continuïteit is tevens een vanzelfsprekend uitgangspunt in het onderzoek naar hechting; in het onderzoek van Van IJendoorn wordt er vanuit gegaan dat continuïteit een essentiële voorwaarde is voor een veilige (gehechtheids-) relatie met opvoeders en die is van belang voor een gezonde ontwikkeling (Van IJendoorn, 2008).

Zoals aangegeven in de inleiding, wordt continuïteit in het Kinderrechtenverdrag expliciet genoemd als aandachtspunt bij het zoeken van een oplossing voor een kind dat niet meer thuis kan wonen. In navolging van deze frase uit het IVRK wordt in veel beleidsteksten geschreven dat er gehandeld dient te worden in overeenstemming met de ontwikkeling, veiligheid, continuïteit en stabiliteit van het kind. Ook de overheid verbindt continuïteit van zorg aan een positief waardeoordeel. Er wordt vanuit gegaan dat continuïteit goed is, noodzakelijk voor het gezond en veilig opgroeien van jongeren. Het streven naar meer continuïteit van zorg is dan ook een belangrijke boodschap in de Kabinetsvisie Perspectief voor Jeugd en Gezin (Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2010).

In beleidsteksten van de overheid wordt zelfs specifiek aandacht gevraagd voor kinderen die (tijdelijk) uit huis worden geplaatst: *'Om continuïteit in de opvoeding te kunnen waarborgen is het van belang, dat kinderen of jeugdigen niet steeds weer worden verplaatst naar een andere woonplek'*, zo sprak minister Hirsch Ballin in een rede over de pleegzorg. Het verlies van een pleegouder kan traumatische gevolgen hebben voor het kind: *'onvoldoende continuïteit in de opvoeding vormt een risico voor de ontwikkeling van een kind'* (Hirsch Ballin, 2006). Hier komt het belang van de eerder genoemde hechtingsfiguren ook weer naar voren. Het hebben van een stabiel en permanent gezin wordt voor

(pleeg)kinderen van groot belang geacht en is ook een streven dat alom gedeeld wordt (Punselie, 2006). Het belang van het kind kan, bij voortzetting van de pleegzorg, met het oog op de continuïteit van de opvoeding, zwaarder wegen dan het belang van de ouders bij hereniging (Punselie, 2006). Aangezien veel van de jongeren in de jeugdzorg al een lange hulpgeschiedenis hebben, met wisselingen van verblijfplaats en hulpsoort, is het van belang dat het zorgtraject continuïteit biedt. Volgens de Lange et al. (2011) is dat zelfs een voorwaarde voor resultaten die beklijven.

In de zorg voor uithuisgeplaatste kinderen gaat het er dus enerzijds om dat het kind 'voor onafgebroken duur' op een bepaalde plek mag blijven wonen. Anderzijds heeft continuïteit een relationeel aspect. Het is belangrijk dat er mensen zijn waar het kind zich aan kan hechten. Uit onderzoek naar kwaliteit van de jeugdzorg komt dit ook duidelijk naar voren. Jeugdigen geven aan het prettig te vinden om hun verhaal slechts aan één iemand te hoeven vertellen. Op woongroepen bijvoorbeeld, krijgen kinderen met verschillende begeleiders te maken. Ze geven aan dat het daardoor soms niet duidelijk is wat de regels zijn en wat ze bij wie kwijt kunnen (Bauer et al., 2011).

'Begeleiders gaan weer naar huis en zijn minder betrokken. Pleeggezinnen zijn volgens mij altijd beter voor een kind dan een leefgroep. Veel vaster, niet dat mensen maar twee dagen in de week werken.' Jongen, 19 jaar

Pleeggezinnen en gezinshuizen zijn woonvormen waar kinderen te maken krijgen met twee vaste opvoeders in plaats van met verschillende medewerkers. Zoals verwoord in de inleiding, komt de term continuïteit regelmatig naar voren als kenmerk van een gezinshuis. In het volgende hoofdstuk staat de visie van gezinshuisouders op het begrip continuïteit centraal.

2. Continuïteit in de praktijk van gezinshuizen

2.1 Achtergrondinformatie gezinshuizen

Een gezinshuis is een kleinschalige vorm van residentiële hulpverlening. In een gezinshuis wonen een aantal jeugdigen, meestal drie tot zes, samen met de gezinshuisouders. De gezinshuisouders vormen doorgaans een echtpaar en vormen met de eigen en opgenomen kinderen een gezin. Hermanns (2005) schreef over een gezinshuis: 'de continuïteit van het gezinsleven en de aandacht en steun van de gezinshuisouders kunnen de jeugdigen de hulp geven die zij nodig hebben voor hun verdere ontwikkeling. Het gezin woont in een accommodatie van een zorgaanbieder of in het huis van de gezinshuisouders.'

Uit recent onderzoek blijkt dat er in Nederland momenteel ongeveer 390 gezinshuizen zijn. 90% van de gezinshuisouders doet het werk samen met zijn of haar partner. In een gezinshuis is

plek voor gemiddeld 3 à 4 opgenomen kinderen en bij 60% van de gezinnen wonen er ook eigen kinderen in het huis. Bij 29% van de gezinshuizen komt het voor dat broers en zussen uit hetzelfde gezin zijn opgenomen. Uit een analyse van de problematiek van deze kinderen ontstaat het beeld dat er sprake is van een complexiteit van problemen. De problemen hebben te maken met psychosociaal functioneren van het kind, problemen rondom het biologische gezin en de opvoeding en problemen met de vaardigheden en cognitieve ontwikkeling (Meuwissen, 2011).

Uit het onderzoek blijkt tevens dat gezinshuisouders gemiddeld 47 jaar zijn (variërend tussen de 29 en 65 jaar), 85% van deze mensen is ouder dan 40 jaar. Bijna alle gezinshuisouders zijn van Nederlandse afkomst, slechts een paar van de respondenten hebben een Surinaamse achtergrond. Meer dan de helft van de gezinshuisouders heeft een HBO of WO diploma behaald (53,8%), 34,6% heeft een MBO diploma en 11,6% een diploma van het middelbaar onderwijs. Meer dan de helft (57%) van de ondervraagde gezinshuisouders heeft een opleiding in de pedagogiek of didactiek afgerond (Meuwissen, 2011).

2.2 Twee perspectieven

Uit de focusgroepen met gezinshuisouders komen twee invalshoeken naar voren die beiden invulling geven aan het begrip continuïteit. Bij de eerste invalshoek gaat het over continuïteit in het hier en nu. Het heeft te maken met vastigheid en onveranderlijkheid, met het kunnen wonen op een en dezelfde plek en met steeds dezelfde personen op die plek:

‘Een meisje is al zeven jaar bij ons en vraagt nog dagelijks ‘wie komt mij morgen uit bed halen’? We zijn er als ze naar school gaan en als ze terugkomen. We blijven er zolang als nodig is.’ (gezinshuismoeder)

Zowel uit de focusgroepen als uit het onderzoek naar kenmerken van gezinshuizen komt naar voren dat deze doelgroep veel te maken heeft met veranderlijkheid, met discontinuïteit (Meuwissen, 2011). Hoewel een uithuisplaatsing op zich al een hele heftige ervaring is in het leven van een kind, blijft het daar vaak niet bij. Het blijkt dat uithuisgeplaatste kinderen op veel verschillende plekken komen te wonen en met veel verschillende opvoeders, verzorgers en begeleiders te maken krijgen. Daarmee hebben we de tweede invalshoek te pakken die gezinshuisouders onderscheiden: continuïteit in het perspectief van de levensloop van het kind, of misschien wel het ‘hulpverleningsverloop’. Het kind kan wel in het hier en nu te maken hebben met een stabiele woonplaats en twee vaste opvoeders, maar hoe zat het in de jaren ervoor? En hoe zit het als het kind straks weer weg moet uit dit gezinshuis? Of mag het er voor altijd blijven? Op het aspect van continuïteit in de levensloop van het kind wordt later ingegaan. Eerst vindt er een explicitering plaats van continuïteit binnen de context van het gezinshuis, in het ‘hier en nu’.

3. Hier en nu, in het gezinshuis

Gezinshuisouders vinden dat de continuïteit vooral te maken heeft met het ‘niet weghoeven’ voor het kind, met het erbij horen, met langdurigheid, met het opbouwen van een stabiele basis, met continue aanwezigheid en met het aangaan van een verbinding met elkaar. Dat een kind voor langere tijd mag blijven wonen in het gezinshuis zodat er gewerkt kan worden aan zijn of haar toekomstperspectief, lijkt een noodzakelijke voorwaarde te zijn voor het kunnen bieden van continuïteit. Er is tijd nodig, vaak veel tijd, zodat het kind kan wennen aan de gezinssituatie en langzaam de kans krijgt om vertrouwen te krijgen in de gezinshuisouders:

‘De twee laatste kinderen zijn er nu net een half jaar, dus we zijn nog een beetje aan het zoeken. De tijd dat een kind in de baarmoeder zit heeft het sowieso nodig om hier te wennen, zeg ik altijd. In het begin zie je die angst in de ogen van zo’n kind en de vraag van ‘alsjeblijft, hou me vast’. Dat is zo bijzonder om te zien en geeft je de drive om het te doen en door te zetten.’ (gezinshuismoeder)

Dat het tijd kost en lastig is om een verbinding aan te gaan met de jongeren in gezinshuizen wordt bevestigd in literatuur en onderzoek. Een belangrijk thema binnen gezinshuizen -en binnen de jeugdzorg- is hechting. De kinderen die in gezinshuizen worden opgevangen, hebben zich vaak door omstandigheden in het verleden niet ‘veilig kunnen hechten’. Zij kunnen daardoor negatief gedrag vertonen. Ze hebben een soort strategie ontwikkeld om nieuwe teleurstelling in relaties te voorkomen, door bijvoorbeeld het contact uit de weg te gaan of juist tegenovergesteld door zich overdreven afhankelijk op te stellen. De gehechtheidstheorie gaat er van uit dat deze kinderen kunnen herstellen van deze onveilige hechtingservaringen in een sensitieve en veilige omgeving (Juffer, 2010). In het gezinshuis kunnen ze positieve hechtingservaringen, ook wel correctieve ervaringen genoemd, opdoen. Schuengel (2006) is van mening dat er vanzelf gehechtheidsprocessen in werking treden tussen een kind/de jongere en de nieuwe opvoeder. Voor een dergelijke correctieve ervaring is het nodig dat de gezinshuisouder op een adequate manier tegemoet komt aan de behoefte van het kind. De gezinshuisouder bouwt een hechte band op met het kind en kan zo een nieuwe hechtingsfiguur in zijn of haar leven worden. Het is belangrijk dat het kind ervaart dat hij te rade kan gaan bij de vervangende opvoeder. Essentieel hiervoor is een veilige basis waar kinderen de gelegenheid krijgen om zelfstandig te worden (Schuengel 2006).

Om dat te kunnen bewerkstelligen is houding en gedrag van de gezinshuisouder van groot belang. Voor het hechtingsproces is het cruciaal dat opvoeders beschikken over sensitiviteit (gevoelig voor signalen) en responsiviteit (ingaan op de signalen van het kind). Responsiviteit is een manier van gedragen: door vaak, snel en effectief te reageren op de signalen van het kind. Vervolgens probeert de opvoeder de spanning van het kind op te lossen, ofwel het kind te laten merken het begrepen te hebben (Zaal e.a., 2009).

3.1 Onderdeel van het gezinsleven

Gezinshuisouders geven aan dat ze de kinderen die bij hen wonen een warm nest bieden, met de bijbehorende veiligheid, stabiliteit en geborgenheid. Ze bieden hen een gezinssfeer, waarbij een opgenomen kind niet alleen met twee opvoeders te maken krijgt, maar tevens met andere (opgenomen en biologische) kinderen. De opgenomen kinderen zijn niet te gast in het gezin, maar mogen er deel van uitmaken, net zoals de eigen kinderen dat doen:

'Je bent ooit met je eigen kinderen begonnen en daaruit is gegroeid dat je een kans hebt die je ook wil bieden aan andere kinderen. Zo gewoon mogelijk. Ik heb zelf in groepen gewerkt en dan zie je ook wat er dan gebeurt. Ik zie het ook bij broers en zussen van de kinderen die dan komen en willen blijven. Hier is het altijd dezelfde persoon die de regels noemt en niet tien verschillende. Er is wat extra's en dat is wat je probeert vast te houden. Sommige kinderen kun je niet opvangen in een gezinshuis, maar waar het wel kan is het belangrijk dat ook zij dat beetje extra krijgen.' (gezinshuisvader)

Gezinshuisouders geven tevens aan dat hun eigen kinderen een belangrijke rol spelen in het 'pakket' dat ze bieden aan de opgenomen kinderen. Ze geven aan dat hun eigen kinderen zich niet bezig houden met 'pedagogisch handelen', maar gewoon recht voor zijn raap zeggen wat ze ergens van vinden. Ook hebben de eigen kinderen in het gezin een soort voorbeeldfunctie. De opgenomen kinderen maken bijvoorbeeld ruzies mee tussen ouder en kind. Ze zien dan dat er *'best wel eens flinke woorden kunnen vallen, maar dat alles daarna wel weer gewoon normaal is'*.

3.2 Structuur en rituelen

Doordat een kind langere tijd in het gezinshuis mag wonen en onderdeel uit maakt van het betreffende gezin, krijgt het ook te maken met de 'gezinsstructuur'. Uit de gesprekken met gezinshuisouders, evenals uit het landelijke onderzoek (Meuwissen, 2011), komt naar voren dat er veel diversiteit is tussen de gezinnen: diversiteit in samenstelling, in levensvisie, in leeftijden van de gezinsleden, in soort woonomgeving, et cetera. Desondanks is er een gemeenschappelijke deler tussen al deze gezinnen: in ieder gezinshuis bestaat een georganiseerde gezinsstructuur. Regelmaat en structuur waren termen die regelmatig terugkwamen in de focusgroepen. Het is duidelijk wie de kinderen naar bed brengt, wie ze 's ochtends steeds op hetzelfde uur wakker maakt, op welk plekje de tandenborstel hoort te staan, hoe laat het avondeten opgediend wordt, enzovoorts. Gezinshuisouders geven aan dat deze structuur ongelofelijk belangrijk is binnen het gezinshuis. In een gezin met zoveel kinderen met ieder eigen scholen, hobby's en sporten is de agendaplanning van belang.

Ook de opgenomen kinderen hebben veel baat bij deze duidelijke structuur. Omdat zij in het verleden te maken hebben gehad met een gebrek aan structuur, gebrek aan vaste opvoeders, gebrek aan regels. Naarmate ze langer in het gezinshuis kunnen blijven, raken ze meer gewend aan de structuur en rituelen in het gezin. Niet alleen rituelen in de dag en week, maar op den duur ook in een jaar, zoals deze uitspraak typeert:

'...nu zeggen ze zelfs: 'het is morgen Hemelvaartsdag, dan gaan we toch fietsen?' Door de kinderen blijven we dat soort dingen ook doen, het is zo belangrijk voor ze. Ook bij vakanties weten ze hoe we het aanpakken. Dingen staan op dezelfde plek. Oud pupillen vertellen aan ons dat dat hun houvast is geweest. Continuïteit bestaat uit dezelfde personen en dezelfde dingen op dezelfde manier doen.' (gezinshuismoeder)

3.3 Betrokkenheid en verbinding aangaan

Zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven, heeft continuïteit ook een relationeel aspect. Dat kwam in de focusgroepen sterk naar voren. Gezinshuisouders streven ernaar om een verbinding aan te gaan met de kinderen die bij hen komen wonen. Zoals eerder benoemd, is het uitgangspunt dat de opgenomen kinderen geen toeschouwer zijn van het gezin, maar er onderdeel van uit mogen maken. Daarmee bejegenen ze de kinderen volgens het motto dat Juffer benoemd als: *'zorg voor het kind alsof het je eigen kind is'*. Volgens haar zouden mensen die andermans kinderen opvangen en opvoeden dat altijd zo moeten beleven zodat er een goede gehechtheidsrelatie tot stand kan komen (Juffer 2010).

Dat ze echt de verbinding met de kinderen willen aangaan blijkt ook uit de motivaties van gezinshuisouders om voor dit beroep te kiezen. De drie meest genoemde motivaties zijn: ik wil een kind helpen die het minder goed getroffen heeft; ik wil een thuis geven aan het kind zodat hij/zij niet in een instelling terecht hoeft te komen; ik voel me verplicht/ verantwoordelijk voor het zorgen en gezond opgroeien van dit kind (Meuwissen, 2011). Gezinshuisouders geven echter aan dat het aangaan van deze verbinding voor het kind niet vanzelfsprekend is: *'wij gaan in ieder geval de verbinding aan en het is aan het kind of ze dat willen beantwoorden of niet'*. Door hun verleden, vaak met traumatische ervaringen en afgebroken relaties, hebben veel gezinshuisouders problemen op het gebied van hechting. Er mist een basisvertrouwen: zowel in volwassenen als in zichzelf. Het kan zo zijn dat deze kinderen hierdoor negatief gedrag vertonen zoals manipuleren, liegen, geen rekening met een ander houden, slachtofferrol aannemen en stelen (Zaal, 2009). Vaak is er vooral in de beginfase vanuit de kant van het kind geen enkel vertrouwen in de nieuwe woonsituatie en de nieuwe opvoeders. Voor deze kinderen geldt dat er veel aandacht nodig is voor het opbouwen van een relatie. Zeker in de beginfase dat een kind in het gezinshuis woont, is enige mate van volharding daarbij essentieel. Gezinshuisouders moeten laten zien dat zij er echt altijd zijn en het niet zomaar 'op zullen geven' als het even niet lukt met het kind.

'Kinderen hebben aantrekkings- en afstootgedrag en als je daarmee kunt omgaan en het je nooit persoonlijk aantrekt, kun je met een kind heel ver komen. Ook al schoppen ze je een keer de benen blauw, eigenlijk willen ze dat helemaal niet. Het is hun verleden dat gemaakt heeft dat ze zo zijn en zo doen'. (gezinshuismoeder)

Naast doorzettingsvermogen zijn gezinshuisouders het erover eens dat het van essentieel belang is dat de gezinshuisouder een individuele aanpak per kind hanteert. Per kind is het een kwestie

van aanvoelen en aftasten om te zien wat het wel en niet nodig heeft, wat het wel en niet fijn vindt. Door hier voorzichtig mee om te gaan, komt er langzaam een basis van vertrouwen en een verbinding tussen opvoeder en kind tot stand. Hiermee raken we een andere vraag met betrekking tot continuïteit: namelijk wat is er voor nodig om continuïteit te kunnen bieden in een gezinshuis? In de volgende paragraaf wordt daar verder op ingegaan.

3.4 Voorwaarden voor continuïteit

We vroegen de gezinshuisouders welke voorwaarden er zijn voor het kunnen bieden van continuïteit. Enerzijds werden daarop persoonskenmerken en competenties genoemd en anderzijds werden externe factoren benoemd die van invloed zijn op het kunnen bieden van continuïteit.

3.4.1 Persoonskenmerken en competenties

In de regel beoefent een of beide ouders nog een ander vak naast het gezinshuisouderschap. Toch zien zij zichzelf vaak in eerste instantie als gezinshuisouder. Gezinshuisouderschap is een beroep, de beoefenaars van dit beroep kunnen worden gezien als experts in opvoeden, ofwel professionele opvoeders. In het begin van dit hoofdstuk werden een aantal persoonskenmerken van gezinshuisouders opgesomd. Hieruit kan worden opgemaakt dat het mensen zijn met een stevige dosis levens- en werkervaring. Er zijn in de voorgaande paragrafen al een aantal kenmerken en competenties benoemd die van belang zijn om continuïteit te bieden. Hieronder sommen we deze op, aangevuld met meer algemene persoonskenmerken en competenties die gezinshuisouders aandroegen in de gesprekken:

- sensitiviteit en responsiviteit;
- doorzettingsvermogen;
- in staat zijn om maatwerk te bieden en goed kunnen schakelen tussen de verschillende kinderen;
- goede relatie met partner en een consistente aanpak in de opvoeding;
- empathisch vermogen;
- consequent zijn;
- kennis van en ervaring met de problematiek van de doelgroep;
- een behoorlijke mate van flexibiliteit;
- stabiliteit;
- zelf-reflecterend vermogen;
- humor en relativeringsvermogen.

Zoals eerder beschreven kenmerkt de doelgroep van gezinshuizen zich door een complexiteit aan problemen. De meeste kinderen hebben moeite om zich aan volwassenen te hechten door ervaringen uit het verleden. Om goed te kunnen omgaan met het gedrag van het kind en het kind nieuwe hechtingservaringen te kunnen aanbieden is de professionaliteit van gezinshuisouders erg belangrijk.

Een voorwaardelijke competentie om continuïteit te kunnen bieden, is sensitief en responsief omgaan met het kind. Polderman

en Hölscher (2008) noemen een vijftal voorwaarden voor een responsieve opvoeder: de signalen van het kind opmerken; de signalen juist interpreteren; weten hoe te reageren; willen/kunnen reageren; effectief reageren. Gezinshuisouders noemen dit zelf vaak het bieden van maatwerk en het kunnen bieden van de juiste 'afstand en nabijheid'. In dit artikel geven we de voorkeur aan de begrippen ruimte en nabijheid.

'Iets meer afstand nemen ook soms, niet zo beklemmend zijn voor het kind. Je bent er wel, je biedt wel een gezinsleven, maar we verwachten niet meteen wat terug, het kind mag raar gedrag vertonen.' (gezinshuismoeder)

Het in staat zijn om aan te voelen wat een kind wel of niet nodig heeft en in staat zijn om daarop in te spelen is onderdeel van het professionele opvoederschap van gezinshuisouders. Het gaat bij het bieden van maatwerk tevens om het goed kunnen schakelen tussen de verschillende kinderen die in het gezin wonen.

'Ze hebben niet allemaal hetzelfde nodig. Echt een andere aanpak per kind. We hebben een heel gecompliceerd meisje dat echt een eigen ritme moet hebben. Heel strak rustmomentjes en vooral niet de relatie met haar aangaan, maar de verbinding zoeken op afstand. Een ander kind heeft juist een heleboel grenzen nodig, maar die leeft gewoon lekker.' (gezinshuisvader)

Uit onderzoek met bewoners van leefgroepen, pleeggezinnen en gezinshuizen is gebleken dat bij kinderen en jongeren grote behoefte is aan individuele aandacht. Ze kunnen zich moeilijk thuis voelen op een plek waar er nauwelijks ruimte is voor persoonlijke aandacht en hebben het nodig dat er echt iemand is die naar ze luistert en ze begrijpt. Het onderzoek toont aan dat jongeren in gezinshuizen zich in vergelijking tot andere woonvormen vaak gehoord voelen door hun gezinshuisouders (Sarti et al., 2011).

3.4.2 Contextuele factoren

Andere voorwaarden die genoemd worden voor het bieden van continuïteit hebben te maken met de positie en context van het gezinshuis. Continuïteit bieden kunnen de gezinshuisouders niet alleen, daarvoor zijn samenwerkingspartners nodig die hen ondersteunen. Het belang van erkenning, ondersteuning en vertrouwen vanuit de organisatie waar het gezinshuis voor of mee samenwerkt, kwam in de focusgroepen vaak ter sprake. Erkenning is belangrijk omdat gezinshuizen vaak een klein onderdeel zijn binnen het brede aanbod van de organisatie. Gezinshuisouders hebben er daardoor behoefte aan dat vanuit de organisatie oog is voor het bijzondere van hun beroep en vertrouwen in hun expertise. Dan kan er een goede en duurzame samenwerkingsrelatie met de zorgorganisatie ontstaan, ten behoeve van een optimale continuïteit voor de kinderen. Om als gezinshuisouder goed te kunnen functioneren en continuïteit te kunnen bieden, is het tevens noodzakelijk dat er vanuit de organisatie continuïteit is in de begeleiding:

'Er is één verantwoordelijke voor gezinshuizen en daar hebben we mee te maken, in persoon maar ook in kwaliteiten. Wat heb je nou nodig als gezinshuis? Voor ons is dat vooral steun van een orthopedagoog als er gedragsproblemen zijn. J. is de puberteit doorgelopen met allerlei masturberende toestanden te pas en te onpas. In de begeleiding daarvan zit vanuit de organisatie geen continuïteit, we hebben elk jaar weer een ander.' (gezinshuisvader)

Gezinshuisouderschap is erg intensief aangezien het werk zeven dagen per week, vierentwintig uur per dag doorgaat. Om dat vol te kunnen houden, is het van belang om vitaal te blijven en ook af en toe met het eigen kerngezin tijd door te brengen. In dit verband wordt ook het zelfreflecterend vermogen als voorwaarde voor het functioneren van gezinshuisouders genoemd. Voor het bieden van continuïteit hebben gezinshuisouders nodig om in de voorwaardelijke zin gefaciliteerd te worden door de organisaties.

'Ik denk dat het belangrijk is dat je op momenten bewust bent dat je voor jezelf de tijd neemt. We vinden het heerlijk om even naar de zonnebank te gaan en daarna even een gebakje te nemen op het terras. Dat is onze tijd vrij.' (gezinshuisstel)

Een andere genoemde factor, is de klik of matching. Niet elk kind past zomaar in het gezin. Gezinshuisouders geven aan dat matching een erg belangrijk thema is. Ze merken dat het regelmatig gebeurt dat een kind met een gezinshuisindicatie geplaatst wordt in het eerste het beste gezinshuis met een lege plek. Gezinshuisouders geven aan dat ze dan al van tevoren merken dat zo'n plaatsing niet werkt.

Tot slot werd een goede relatie met de biologische ouders van het kind genoemd als belangrijke factor. Kinderen die in gezinshuizen wonen, hebben naast de leefomgeving in het gezinshuis van doen met de eigen gezinssituatie. Meer dan de helft van de kinderen bezoekt moeder en/of vader thuis (Meuwissen, 2011). In het kader van continuïteit is het belangrijk dat er een goede samenwerkingsrelatie is tussen gezinshuisouders en de biologische ouders. Met name voor het bieden van structuur en regelmaat in het leven van het kind is het bevorderlijk als beide 'ouderpartijen' het eens zijn over de manier van opvoeding en dat ook uitdragen. Als dat niet zo is kan het tot lastige situaties leiden:

Zo komt het bijvoorbeeld voor, dat er een bezoeksregeling is met ouders maar deze niet op de afgesproken tijden komen. Of dat het kind altijd op een vaste tijd naar bed gaat en wanneer hij een weekend bij zijn moeder logeert wel tot 01.00 uur 's nachts mag opblijven (gezinshuisouder).

Sommige gezinshuisouders hebben te maken met biologische ouders die de plaatsing echt tegenwerken. Dan wordt er 'getrokken aan de continuïteit':

'De loyaliteit van kinderen naar hun ouders is enorm. Maar als je continuïteit wil, is het samenspel met de ouders heel belangrijk, die bloedband is zo sterk. Het is een overgave van de ouders van 'ik kan het niet en waarom kan jij het wel?'. Het wordt hun aangedaan, ze voelen onrecht en daar willen ze tegen vechten.' (gezinshuisvader)

Uit landelijk onderzoek is gebleken dat de samenwerkingsrelatie met de biologische ouders door gezinshuisouders gemiddeld met een 5,2 wordt beoordeeld (Meuwissen, 2011). Er lijkt dus vaak geen sprake te zijn van een goede samenwerking, wat ten koste kan gaan van de continuïteit. Anderzijds geldt ook hier dat die samenwerking misschien pas goed tot stand kan komen als er sprake is van langdurigheid:

'Ja, maar dat duurt wel jaren. Ik had altijd een erg moeilijke band met de moeder van mijn pleegdochters. Ze trekken en willen van alles en de kinderen staan er tussen in. Maar nu gaat dat wel beter. Het kost ook wel tijd om dat voor elkaar te krijgen, heb ik gemerkt.' (gezinshuismoeder)

3.5 Effect van continuïteit

Hoe zien gezinshuisouders dat het bieden van continuïteit ook effect heeft bij de opgenomen kinderen? Ook dat vroegen we aan hen.

Het is opvallend dat gezinshuisouders voorzichtig zijn in het benoemen van de effecten van de plaatsing. Ze geven aan dat het heel lastig is om aantoonbaar te maken wat het effect is, omdat het in kleine dingen zit. Daar zit een spanningsveld, want er wordt wel van gezinshuisouders verwacht dat ze het aantoonbaar kunnen maken. Het is heel erg afhankelijk van het kind en hoe hij of zij zich uit. Veel genoemde voorbeelden hebben te maken met de houding en gedragingen van het kind: een kind dat eerst nauwelijks sprak en nu iedereen begroet die binnenkomt, een kind dat eerst niemand vertrouwde en nu uitspraken doet over volgend jaar.

'Het zijn kinderen, geen machines. Continuïteit heeft ook veel te maken met een gevoel van veiligheid. Als je dan de vraag stelt 'hoe kun je dat zien', dan vraag je eigenlijk hoe hij of zij zich veilig voelt. Dat kun je aan kleine dingen zien. Bijvoorbeeld als ze lekker brutaal zijn en een keer niet gehoorzamen, je kunt dan zien dat ze op hun gemak zijn. Je moet héél goed kijken.' (gezinshuismoeder)

Andere gezinshuisouders geven aan dat je nooit een garantie krijgt van het effect:

'Je geeft ze zoveel mogelijk mee, hoeveel jaar en of het überhaupt blijft hangen weet je niet. Je kunt ze wel een periode stabiliteit geven maar je kunt niet alles veranderen. Je kunt niet alles zomaar oplossen, wel een aantal stabiele jaren meegeven.' (gezinshuisvader)

Een vraag die makkelijker te beantwoorden is, is wanneer het niet lukt met een kind in een gezinshuis. Gezinshuisouders geven aan dat het gezinsleven voor sommige kinderen echt te benauwend is. Dat die kinderen juist een setting nodig hebben waarbij er meer afstand geboden wordt. Ook geven ze aan dat ze vaak heel ver met de kinderen willen en kunnen gaan, maar dat veiligheid voor alle gezinsleden wel een grens is. Op het moment dat een kind bijvoorbeeld met een mes gaat zwaaien, is de grens bereikt. Dan komen ook de andere gezinsleden in gevaar en dat kan niet.

'We hadden een jongen in huis en op een gegeven moment kreeg hij een time out van een week, dat wil zeggen dat hij even een week uit het gezinshuis was. Toen pas kwam naar boven wat er bij de andere kinderen gebeurde. Ze gingen vertellen dat hij ze bedroog e.d. Toen ben ik er voor gaan liggen, want ik moet die andere kinderen ook beschermen. Je zit in je eigen huis en je eigen leefomgeving en als dat ondermijnd wordt dan moet je voor jezelf en je gezin opkomen.' (gezinshuismoeder)

Het komt dus voor dat een kind het gezinshuis weer moet verlaten. Daarmee komen we op het volgende perspectief op continuïteit, namelijk in hoeverre is er sprake van continuïteit in de levensloop van het kind?

4. Continuïteit in de levensloop van het kind

Voordat een kind in een gezinshuis komt wonen, is er veelal sprake geweest van andere hulpverlening. Uit landelijk onderzoek naar 162 kinderen komt naar voren dat bij bijna al deze kinderen (92%) er al sprake was van ouderproblematiek, nog voordat de hulp bij het kind startte. De meest voorkomende problematieken bij ouders zijn: pedagogische onmacht, relatieproblematiek of echtscheiding, aan psychiatrie gerelateerde problemen en financiële problemen. In de meeste gevallen is er ook al in het verleden hulp geweest voor de ouders (61%) of hulp aan het gehele gezin (53%). 62% van deze kinderen kreeg vóór hij/zij in het gezinshuis kwam al enige vorm van hulp. De meeste kinderen woonden voor dit gezinshuis in een woongroep, pleeggezin of ander gezinshuis. Slechts 23% kwam rechtstreeks uit het oorspronkelijke gezin in het gezinshuis terecht (Meuwissen, 2011).

In de vorige paragraaf is aangegeven dat het kan voorkomen dat een kind toch niet in het gezinshuis kan blijven. Er zijn verschillende factoren benoemd die van invloed zijn op de continuïteit. Op het moment dat deze factoren een dusdanig negatieve invloed hebben op het gezinshuis, kan dit betekenen dat een kind toch niet kan blijven. Bijvoorbeeld als er geen goede samenwerkingsrelatie op gang komt met de biologische ouders of als er een 'mismatch' is waardoor de plaatsing stukloopt. 65% van de ondervraagde gezinnen heeft wel eens meegemaakt dat er een kind uit het gezinshuis moest vertrekken.

De verhalen die naar boven kwamen tijdens de focusgroepen getuigen van een enorm doorzettingsvermogen van gezinshuisouders. Er zijn verschillende voorbeelden van voor buitenstaanders ogenschijnlijk onhoudbare situaties, waarin gezinshuisouders toch besluiten dat het kind mag blijven. Ze zijn erg begaan met de kinderen en al gaat het niet goed in het gezinshuis, ze willen het kind wéér een overplaatsing besparen. Gezinshuisouders gaan daarin vaak over hun eigen grenzen heen. Een duidelijke grens is, zoals eerder aangegeven, de veiligheid van

het hele gezin. Als die in het gedrang komt, wordt er besloten om de plaatsing te beëindigen.

Een andere reden dat kinderen het gezinshuis moeten verlaten is dat ze de leeftijd van achttien jaar bereiken. In Nederland stopt op die leeftijd de jeugdzorg. Gezinshuisouders geven aan dat dit een lastig thema is aangezien veel jongeren die bij hen wonen, op hun 18de nog niet toe zijn aan zelfstandigheid. Al krijgen ze nog wel hulp in een zogenaamd kamertrainingscentrum, het komt veel voor dat jongeren terugvallen in oude patronen.

4.1 Discontinuïteit als gevolg van beleid

Ondanks het feit dat kinderen vaak in het gezinshuis geplaatst worden met als doel langdurig verblijf (89%), komt het toch voor dat een kind uit het gezinshuis moet vertrekken. Vaak is de reden niet dat het kind achttien geworden is. Van de kinderen die het gezinshuis moesten verlaten, was dat in meer dan de helft (58%) van de gevallen om naar een nieuwe woonplek te gaan (woongroep, pleeggezin, ander gezinshuis e.d.). Een van de bepalende factoren is volgens gezinshuisouders het geldende beleid in de jeugdzorg.

'Soms hebben we te maken met beleidsmatige invloeden die maken dat het lastig is om de continuïteit te kunnen blijven bieden. Er wordt dan van hogere hand besloten dat kinderen toch weer terug geplaatst worden naar huis, of een andere plek.' (gezinshuisvader)

Er doen zich paradoxale situaties voor volgens de gezinshuisouders. Het succesvol bieden van continuïteit brengt positieve ontwikkelingen van deze kinderen met zich mee. Vervolgens kan Bureau Jeugdzorg besluiten dat het kind naar een 'lichtere plaats' kan, zoals een pleeggezin. Oftewel, als het goed gaat met een kind, mede dankzij de continuïteit in het gezinshuis, wordt het overgeplaatst en is er dus weer sprake van een 'breuk' ofwel discontinuïteit in de levensloop van het kind. Het huidige klimaat van 'zo goedkoop en kort mogelijke zorg' legt een druk op continuïteit in de levensloop van kinderen.

Verder geven gezinshuisouders aan dat het een gangbare opvatting is dat kinderen moeten doorstromen en 'te behandelen problemen' hebben. Dat druist in tegen de opvatting dat deze kinderen gebaat zijn bij veiligheid, stabiliteit en continuïteit en bij een plek waar gewerkt wordt aan het opbouwen van vertrouwen en een (gehechtheids-)netwerk. Behandelen en dan weer doorplaatsen is geen remedie voor deze kinderen.

Voor gezinshuisouders is het pijnlijk om jaren te investeren in een kind en als het dan zichtbaar beter gaat, het kind toch weer verplaatst moet worden. Een kind krijgt dan toch te maken met discontinuïteit in zijn of haar leven. Het aantal jaren dat kinderen gemiddeld in een gezinshuis wonen ligt laag. Van de onderzochte kinderen die in 2011 in gezinshuizen woonden, was de gemiddelde plaatsingsduur 2,7 jaar (Meuwissen, 2011).

4.2 Discontinuïteit in de levensloop

Naast het feit dat kinderen gemiddeld niet lang in gezinshuizen wonen, blijkt uit onderzoek naar andere woonvormen ook dat overplaatsingen niet ongewoon zijn. We zetten hier een aantal onderzoeken op een rij.

Continuïteit is de afgelopen vijf jaar in cliënttevredenheids-onderzoeken in de jeugdzorg een terugkerend thema. Cliënten zijn ontevreden over de continuïteit van hulp, omdat er veel wisselingen zijn van hulpverleners door bijvoorbeeld ziekte en de overdracht niet goed verloopt (Bauer et al., 2011). Jongeren geven aan dat het erg vervelend is als ze steeds hetzelfde verhaal opnieuw moeten vertellen en dat zaken daardoor soms veel vertraging oplopen. Met de ene voogd worden dan bijvoorbeeld afspraken gemaakt over een bezoeksregeling waarover de volgende voogd dan weer andere ideeën heeft (Bauer et al., 2011).

Ook als we kijken naar het verloop van pleeggezinplaatsingen maakt Van Oijen duidelijk dat er in het huidige beleid nauwelijks sprake is van continuïteit voor het pleegkind. Plaatsingen worden zowel gepland als ongepland afgebroken. Pleegkinderen blijken gemiddeld één á twee maal per jaar overgeplaatst te worden (Van Oijen, 2010). Ook uit andere cijfers komt het hoge aantal verplaatsingen van kinderen naar voren. Volgens van den Bergh worden grofweg de helft van alle pleegzorgplaatsingen afgebroken. Daarbij worden sommige (ook kleine) kinderen binnen een jaar drie of vier maal overgeplaatst, van de ene crisisopvang naar de andere opvang of kortverblijfgezin (Van den Bergh en Weterings, 2010). Ook uit onderzoek binnen (gesloten) instellingen blijkt dat het bieden van continuïteit van zorg een lastige taak is. Het blijkt dat jongeren regelmatig voortijdig en ongepland vertrekken. Het percentage voortijdige beëindigingen schommelt tussen circa 20 en 35 procent (Boendermaker & Uit Beijerse, 2008).

Het in de inleiding geschetste beeld van kinderen die van plek naar plek verplaatst worden, wordt door deze onderzoeken bevestigd. Dit terwijl onderzoek aantoonde dat veelvuldige scheidingen, diverse wisselingen van ouderfiguren, of meerdere over-, door- en terugplaatsingen voorkomen moeten worden in het belang van de gehechtheid van het kind. Het is in het belang van de jeugdige dat deze zo snel mogelijk op de juiste plek geplaatst worden om langdurig te kunnen opgroeien en vervolgens niet meer te verplaatsen (Juffer, 2010). Echter, in de huidige praktijk van jeugdzorg wordt de optie van het terugplaatsen in het gezin van herkomst lang opengehouden en is er soms druk om jeugdigen door te plaatsen naar een goedkopere plek als het gedrag in het gezinshuis zich eenmaal normaliseert (Van der Steege, 2012). Ook wonen er kinderen in gezinshuizen waarbij de plaatsing gekoppeld is aan een behandeltermijn van één tot anderhalf jaar. Uit het landelijke onderzoek naar gezinshuizen blijkt dat het bij 11% van de kinderen voorkomt dat het bij aanvang van plaatsing gaat om een tijdelijke oplossing (Meuwissen 2011). Bij deze kinderen is al bij aanvang duidelijk dat ze niet opgroeien tot volwassenheid in het gezinshuis en dat er een nieuwe verplaatsing zal volgen.

4.3 Continuïteit in de levensloop opbouwen

Er is nog een wereld te winnen op het gebied van de continuïteit in de levensloop van kinderen. Gezinshuisouders proberen er een bijdrage aan te leveren. Uit de focusgroepen komt duidelijk naar voren dat ze niet alleen werken vanuit het perspectief 'hier en nu in het gezinshuis', maar ook kijken naar het toekomstperspectief van het kind. Aan de discontinuïteit in het verleden van het kind kunnen gezinshuisouders niets veranderen. Om continuïteit na een uithuisplaatsing uit hun gezin te garanderen, maken ze zich sterk voor een sociaal netwerk voor elk kind. Op het moment dat de jongere zelfstandig gaat wonen of naar een andere woonvorm gaat, zijn er personen op wie hij of zij terug kan vallen.

4.3.1 Band met eigen ouders en broers en zussen

Ondanks de soms moeizame contacten, zien gezinshuisouders het als hun taak om te werken aan de band tussen ouder en kind. Ze positioneren zich niet als 'nieuwe ouder' van het kind, maar blijven benadrukken dat de eigen ouders dat zijn:

'Thuis is bij je eigen ouders. Er is wel een bezoekmoment, maar we moeten ervoor zorgen dat in de beleving mama wel thuis is. Je moet daarin een balans vinden en ouders op hun plek als ouders kunnen zetten, al hebben ze niet de dagelijkse zorg voor hun kind.'
(gezinshuisvader)

Niet alleen aan de band met biologische ouders, maar ook aan die met broertjes en zusjes wordt veel aandacht besteed. Soms komt het voor dat er broertjes en zusjes uit hetzelfde gezin in één gezinshuis worden opgevangen (29%). Wanneer broers en zussen elders wonen, staan de gezinshuisouders er bijna altijd voor open dat broertjes en zusjes op bezoek komen of mogen logeren. Jeugdigen hebben zelf aangegeven in onderzoek dat erg plezierig te vinden van het wonen in een gezinshuis ten opzichte van andere woonvormen (Sarti et al., 2011).

4.3.2 Verbinding met de leefomgeving

Behalve aan het gezin van herkomst wordt er ook aandacht besteed aan het bredere netwerk van het kind. Wanneer de jongere langere tijd in het gezinshuis kan wonen, ontstaat er ook een relatie met de leefomgeving. De jongere heeft relaties op school kunnen opbouwen, maar ook via sporten en hobby's een eigen netwerk kunnen creëren.

4.3.3 Gezinshuisouder voor het leven

De verbinding die gezinshuisouders met kinderen aangaan is niet alleen voor in het 'hier en nu'. Als gezinshuisouders het hebben over continuïteit en zich aan het kind verbinden, verbinden ze zich ook écht en zullen ze hem/haar ook na de uithuisplaatsing blijven ondersteunen. Uit het onderzoek van Stichting Alexander is gebleken dat veel kinderen aangeven dat ze ook na hun 18de kunnen terugvallen op hun gezinshuisouders. Ten aanzien van nazorg scoren gezinshuizen ten opzichte van andere woonvormen erg goed:

‘Jeugdigen ervaren bij het treffen van voorbereiden voor het zelfstandig gaan wonen goede ondersteuning van gezinshuisouders. Ruim op tijd wordt in gezinshuizen aandacht besteed aan zaken als inkomen en verzekeringen, maar ook uitzet voor de eigen woning en vaardigheden als het doen van huishoudelijke taken. Het goede contact dat jeugdigen hebben met hun gezinshuisouders blijft voortbestaan als zij op zichzelf wonen. Zij krijgen onverminderd hulp en steun van hun voormalige gezinshuisouders en hebben de ervaring bij het gezin te blijven horen.’ (Sarti et al., 2011)

Gezinshuisouders beamen dit en voor hen is dit ook een essentieel onderdeel van het bieden van continuïteit.

‘Continuïteit is tevens werken aan het netwerk dat hij heeft. Wij geven hem wel mee dat het maar twee jaar duurt en dan op kamertraining gaat. Maar het is niet zo dat we hem nooit meer zien na zijn 18de jaar. Aan de emotionele band werk je natuurlijk. Dus iemand waar hij op terug kan vallen al woont hij niet in huis. Ik zou hem geen stabiele basis kunnen bieden en dan kunnen zeggen van: ‘hee doe!’ (gezinshuismoeder)

5. Ten slotte

In de inleiding hebben we geschetst dat continuïteit een begrip is dat vaak gezien wordt als één van de essentiële kenmerken van gezinshuizen. In de gezinshuizen zou sprake zijn van continuïteit voor de kinderen en jongeren die er wonen. Uit een verdieping van dit begrip blijkt dat het als ‘iets goeds’ wordt beschouwd. Ook hebben we gezien dat het voor deze kinderen van belang is dat ze voor onafgebroken duur op een nieuwe plek kunnen wonen, zodat ze de kans krijgen zich opnieuw te hechten aan de opvoeders.

Na een verdieping van het begrip continuïteit in gesprekken met gezinshuisouders kunnen we concluderen dat gezinshuizen woonvormen zijn waar men er goed in slaagt om continuïteit te waarborgen in ‘het hier en nu’. Dat wil zeggen dat kinderen écht een eigen plek krijgen in het gezin en de ruimte krijgen om te kunnen wennen aan de structuur en rituelen in het gezin. De continuïteit zit in belangrijke mate ook in de relatie tussen gezinshuisouders en kind. Gezinshuisouders gaan een verbinding aan met het kind of de jongere waarbij hun professionaliteit een belangrijke rol speelt.

De doelgroep van een gezinshuis kenmerkt zich door een complexe problematiek. Veel van de jeugdigen hebben door ervaringen in het verleden moeite om zich te hechten aan volwassenen. Gezinshuisouders zijn experts in opvoeden (professionele opvoeders) en hebben verschillende competenties in huis die maken dat ze kinderen kunnen leren om weer vertrouwen in volwassenen te ontwikkelen en een goede balans kunnen vinden tussen ruimte bieden en een band aangaan.

Echter, de cijfers maken duidelijk dat kinderen niet altijd tot hun volwassenheid in het gezinshuis kunnen blijven. Het geschetste perspectief van continuïteit in de levensloop van de kinderen is niet rooskleurig. Gezinshuizen zijn woonvormen die niet als eerste

worden ingezet als een kind uithuisgeplaatst wordt. Dit betekent dat een kind al een aantal verplaatsingen achter de rug heeft voor het in het gezinshuis komt. Verplaatsingen waarvan bekend is dat ze schadelijk zijn voor de ontwikkeling van kinderen. Daarnaast blijkt dat het gezinshuis, waar het label ‘continuïteit’ opgeplakt wordt, in veel situaties niet het ‘eindstation’ is voor het kind. In ongeveer 11% van de situaties is dat van tevoren beleidsmatig al bepaald. Bij de overige 89% is het bij aanvang van de plaatsing de intentie dat het kind langdurig in het gezin opgroeit, maar wordt dat in de praktijk niet altijd waargemaakt. Dat is verontrustend, omdat volgens onderzoek het gehele zorgtraject continuïteit moet bieden om resultaten te bereiken die beklijven. Voor de ontwikkeling van kinderen en voor het opbouwen van stabiele gehechtheidsrelaties, is het juist zaak om het aantal transities, wisselingen en verplaatsingen laag te houden (Juffer, 2010).

In deze publicatie hebben we een aantal factoren benoemd die, volgens gezinshuisouders, maken dat kinderen vanuit het gezinshuis worden overgeplaatst. Tijdens de plaatsing in het gezinshuis werken gezinshuisouders aan de continuïteit in de levensloop van het kind, ook wanneer zij om diverse redenen niet meer bij hen kunnen wonen. Met name door te investeren in een eigen netwerk voor ieder kind en door, indien mogelijk, contact te blijven houden.

Gezinsvormen zoals gezinshuizen zijn optimale woonvormen waar kennis en ervaring is om kinderen met een complexe achtergrond weer een toekomstperspectief te geven. Gezinshuisouders zijn professionals die zich willen verbinden aan deze kinderen en hen willen helpen dit toekomstperspectief op te bouwen. We zien in Nederland een toename van het aantal gezinshuizen (Factsheet Gezinshuizen, 2011). Vanuit het perspectief van ‘continuïteit’ is het een goede ontwikkeling dat er meer kleinschalige woonvormen komen voor kinderen en jongeren in de jeugdzorg. Ieder kind die niet in zijn eigen thuissituatie kan opgroeien, heeft recht op een vervangend gezin. Voor sommige kinderen is dat een pleeggezin en voor anderen een gezinshuis of een jeugdzorgboerderij. Het is verontrustend dat zoveel kinderen te maken krijgen met verschillende gezinnen en wisselende woonplekken. De mogelijkheden van gezinshuizen om continuïteit te bieden worden door de vele wisselingen niet optimaal benut.

Om het Verdrag van de Rechten van het Kind in de praktijk waar te maken, moeten we het belang van het kind, of wel de **levenslopen** van deze kinderen centraal zetten en over de grenzen van het hier en nu heen kijken. Dan kunnen we pas écht werken aan een nieuw toekomstperspectief voor deze jongeren. Zoals Erik Gerritsen het onlangs verwoordde tijdens een congres over de ‘drijfveren en waarden in de jeugdzorg’: *‘we maken de kinderen alleen maar zieker door ze te verplaatsen van de ene naar de andere plek ... Laten we niet berusten in suboptimale oplossingen, maar alles in het werk stellen om het belang van het kind centraal te zetten’*. (Gerritsen, 2012).

6. Bronvermelding

- Bauer et al. (2011). *Nergens is het zoals thuis...meestal. De jeugdzorg met de Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C getoetst*. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Bergh, P. van der, & Weterings, T. (red.) (2010). *Pleegzorg in perspectief: ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen: Van Gorcum.
- Boendermaker, L & Beijerse, J. uit (2008). *Opvoeding en bescherming achter 'tralies'*. Amsterdam: SWP.
- Gerritsen, E. (2012, april) Uit de openingslezing van de Open Space Werkconferentie 'Niet Knallen Maar Knallen-ruimte voor drijfveren en waarden' van Zin in Jeugdzorg, De Glind.
- Hermanns, J. (2005). *Handboek jeugdzorg - deel 1 en 2*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Hirsch Ballin, E. (2006, 16 oktober). *Kind in de pleegzorg*. Toespraak Minister Hirsch Ballin, Universiteit van Leiden.
- IJzendoorn, M.H. van (2008). *Opvoeding over de grens. Hechting, trauma, veerkracht*. Meppel: Boom
- Juffer, F. (2010). *Beslissen over jeugdigen in problematische opvoedingssituaties: inzichten uit gehechtheidsonderzoek*. Raad voor de rechtspraak: Research Memoranda, jaargang 6, nummer 6.
- Lange, M. de & Chênevert, C. (2011). *Kwaliteitstoolkit voor de residentiële jeugdzorg*. Utrecht: NJi.
- Meuwissen, I. (2011). *Een landelijke sectorverkenning. Kenmerken van en opvoeding binnen gezinshuizen*. Masterthesis Universiteit Utrecht. De Glind/Utrecht: Rudolphstichting/Universiteit Utrecht.
- Oijen, S. van (2010). *Resultaat van pleegzorgplaatsingen: een onderzoek naar breakdown en de ontwikkeling van adolescente pleegkinderen bij langdurige pleegzorgplaatsingen*. Dissertatie, Rijksuniversiteit Groningen.
- Polderman, N., Hölscher, F. (2008): reader: Hechting en video interactiebegeleiding, 3-daagse training.
- Punselie, E.C.C. (2006). *Voor een pleegkind met recht een toekomst: een studie naar de (rechts)positie van (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen in geval van langdurige uithuisplaatsing*. Proefschrift Universiteit Leiden.
- Steege, van der M. (2012). *Gezinshuizen in de Jeugdzorg: de kennis verzameld en de stand van zaken*. Utrecht: NJi.
- Unicef (1989). *Verdrag voor de rechten van het kind*. http://www.unicef.org/magic/resources/CRC_dutch_language_version.pdf
- Rudolphstichting & Gezinshuis.com (2011). *Factsheet Gezinshuizen. Gezinshuizen in Nederland; een verkenning*. De Glind: Rudolphstichting & Gezinshuis.com
- Rudolphstichting (2011). Notulen van focusgroepen met gezinshuisouders. Niet gepubliceerd, vertrouwelijk informatie.
- Sarti et al (2011). *Dat voelt als een thuis voor mij. De gezinshuizen met de Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C getoetst*. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Schuengel, C., Venmans, J., IJzendoorn R. van & Zegers, M. (2006). *Gehechtheidsstrategieën van zeer problematische jongeren. Onderzoek, diagnostiek en methodiek*. Amsterdam: SWP
- Timmerman, M.C. (2008). *Continuïteit van Opvoeding: een state-of-the-art studie*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Zaal, E., M. Boerhaave en M. Koster (2009). *Hechting, basisveiligheid, basisvertrouwen, begeleiding en behandeling. Een handreiking voor begeleiders en behandelaars*. Cordaan en Amsta